

POLSKA AKADEMIA NAUK

Komitet Socjologii

00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 72, pok. 216

www.pan.pl/nuke • e-mail: akojder@venus.ci.uw.edu.pl

Protokół z zebrania plenarnego w dniu 20 kwietnia 2005 roku

Zebranie odbyło się w Warszawie, w Pałacu Kultury i Nauki, w sali 2603.

Porządek zebrania był następujący:

1. Otwarcie zebrania i przyjęcie porządku obrad.
2. Komunikaty bieżące.
3. Referat dr Wisły Surażskiej, prezesa Centrum Badań Regionalnych, pt. Nierówności w rozwoju regionalnym.
4. Dyskusja nad referatem.
5. Stan prac nad ekspertyzą Komitetu: Jedna Polska? Nowe wymiary społecznych różnicowań.
6. Sprawy różne i wolne wnioski.

Ad. 1.

Na posiedzeniu obecnych było 12 członków Komitetu. Obecny był także zaproszony na posiedzenie prof. Piotr Gliński.

Nie zgłoszono uwag do porządku obrad.

Ad.2.

Przewodniczący przekazał zebranim informację, że prezydium Komitetu, uprawnione na zebraniu plenarnym 19 stycznia 2005, przedstawiło wydziałowi ds. nagród przy Urzędzie Prezesa Rady Ministrów dwie kandydatury do Nagrody Prezesa Rady Ministrów w zakresie socjologii. Pierwsza z nich, za wybitny dorobek naukowy dla prof. Hieronima Kubiaka, druga natomiast - za rozprawę habilitacyjną prof. Janusza Hryniewicza. Przewodniczący zaznaczył, że w czasie dyskusji, jaką członkowie Prezydium przeprowadzili nad wnioskami, pojawiły się także głosy krytyczne, nie znaleziono jednak powodów dla których rekomendacji obu kandydatom udzielić by nie należało. Obecni zgodzili się, że w przyszłości Komitet powinien zajmować się wnioskami o nagrody w czasie posiedzeń plenarnych – pod warunkiem, że będą one wpływały odpowiednio wcześniej. Przewodniczący przypomniał także, że Komitet może nie tylko opiniować wnioski o nagrody składane przez uczelnie czy instytuty socjologii, ale także składać wnioski samodzielnie.

Władze PAN zwróciły się do poszczególnych instytutów PAN o przedstawienie priorytetów badawczych na kolejne lata. Ustalony w ramach Wydziału I, włączony do krajowego programu badawczego temat to 'Cywilizacja europejska – geneza, problemy, perspektywy'. Temat ten odzwierciedla – wydaje się – zainteresowania i propozycje poszczególnych instytutów PAN w zakresie nauk społecznych.

Z inicjatywy przewodniczącego Komitetu Nauk Filozoficznych, prof. Gadacza odbyło się spotkanie przewodniczących komitetów PAN, na którym omawiano zasady parametrycznej punktacji stosowanych w zespołach H01 i H02 PAN. Prof. Gadacz obiecał przedstawić propozycje zmian w punktacji – takich na przykład, które uwzględniałyby nie tylko czasopisma z tzw listy filadelfijskiej, uwzględniały recenzje krytyczne etc.

Przewodniczący poinformował także o tym, że Instytut Socjologii UW wydaje, w cyklu zatytułowanym 'Socjologia niezapomniana' ważne prace socjologiczne - takie, które dawniej ukazały się w niewielkim nakładzie i obecnie są trudno dostępne.

Ad.3.

Przewodniczący, prof. Andrzej Kojder przedstawił zebrany dr Wisłę Surażską – dyrektor Centrum Badań Regionalnych – zwracając uwagę na jej karierę akademicką, publikacje i działalność publicystyczną.

Dr Surażska zaznaczyła na wstępie, że jej referat nie będzie miał charakteru teoretycznego; będzie zawierał przede wszystkim omówienie wybranych faktów dotyczących zróżnicowania terytorialnego w Polsce, a w mniejszym stopniu próby ich objaśnienia. Następnie przedstawiła informacje dotyczące zróżnicowania dochodów osobistych ludności oparte na danych o wielkości podatków PIT w województwach. Wynika z nich m.in., że Średnia dochodów osobistych na jednego mieszkańca w województwie mazowieckim sięga 170% średniej krajowej, podczas gdy najuboższe województwa ściany wschodniej mają już tylko ok. 60% tej średniej. Jednak statystyki Mazowsza są zwodnicze: po odjęciu miasta stołecznego, średnie dochody mieszkańców spadają poniżej średniej krajowej. Różnice na poziomie powiatów są znacznie większe. Dochody mieszkańców najbogatszego powiatu ziemskiego piaseczyńskiego sięgają 252% w porównaniu do 27% w najbiedniejszym powiecie suwalskim. Następuje również terytorialna polaryzacja dochodów. Dochody znacznie powyżej średniej są skoncentrowane w regionach metropolitalnych. Jest to normalna prawidłowość, gdyż tereny bardziej zurbanizowane rozwijają się szybciej aniżeli tereny wiejskie. Jednak bardzo niewiele powiatów ma dochody zbliżone do średniej krajowej, natomiast na większości terytorium kraju ludność uzyskuje dochody znacznie poniżej średniej. Średnie dochody osobiste spadły w 269 spośród 314 powiatów ziemskich, z czego w ponad połowie spadek ten był większy niż 10%. W latach 1989-2003 średnia dochodów osobistych w kraju wzrosła o ponad 3%, jednak wzrost ten odczuli mieszkańcy tylko czterech spośród szesnastu województw: mazowieckiego (30%), pomorskiego (7%), wielkopolskiego (6%) i dolnośląskiego (1%). W pozostałych dwunastu województwach średnia dochodów ich mieszkańców spadła. Najsilniej spadły dochody mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego (o 12%) oraz opolskiego i podkarpackiego (po 10%). W rozwoju regionalnym dużą rolę odgrywają największe miasta. W przeciwieństwie do wielu innych krajów, Polska ma dobrze rozbudowaną sieć dużych miast, które mogą odegrać rolę maszyn napędowych dla swoich regionów, jeśli tylko usunięte zostaną bariery w ich rozwoju. Porównanie kilku statystyk dla Warszawy i pięciu największych miast: Łodzi, Krakowa, Wrocławia, Poznania i Trójmiasta, powinno nam uzmysłwić skalę problemu, z którym mamy do czynienia. Spośród 2000 największych firm z listy 2004 Rzeczypospolitej, aż 513 ma swoją siedzibę w Warszawie, a w pięciu pozostałych największych miastach ich łączna liczba wynosi 350. Jeszcze większe dysproporcje widać w przychodach tych firm. O ile największe firmy zlokalizowane w Warszawie miały w 2003 r. przychody w wysokości 340 miliardów, o tyle łączne przychody największych firm położonych w pozostałych pięciu miastach wynosiły tylko 1/3 tej sumy. Nawet jeśli przyjąć, że wiele z tych największych firm zlokalizowanych w Warszawie prowadzi działalność i dostarcza miejsc pracy w całym kraju, to nie jest to jedyną funkcją dużych firm w gospodarce. Nie mniej ważną ich rolę jest stymulacja lokalnego rozwoju poprzez wzrost przedsiębiorczości. Przyciąganie zagranicznego kapitału jest priorytetem dla większości miejskich samorządów. Angażowane są w to ogromne środki, lecz działania te przynoszą coraz mniejsze efekty. Głównym powodem jest rosnąca centralizacja publicznej administracji i publicznych finansów, oraz dotowanie branż z budżetu centralnego. Największymi beneficjentami branżowej redystrybucji centralnej są niektóre miasta Górnego Śląska, gdzie stosunkowo wysokie dochody towarzyszą niskiej przedsiębiorczości. Na ingerencji państwa tracą natomiast najbardziej obydwie województwa pomorskie, gdzie stosunkowo wysoka przedsiębiorczość mieszkańców jest nieproporcjonalnie nisko wynagradzana - to z ich podatków i składek na ZUS centrum jest w stanie prowadzić anty-rozwojową politykę. Polityka taka jest anty-rozwojowa nie tylko dlatego, że zniechęca ludzi do przedsiębiorczości a zachęca do obrony upadłych zakładów, lecz również dlatego, że w sposób arbitralny pomniejsza siłę nabywczą, a co za tym idzie - atrakcyjność inwestycyjną - konkretnych miast i regionów.

Ad.4.

W dyskusji, prof. Marek Ziółkowski zwrócił uwagę na to, że mechanizm płacenia podatku CIT znacząco zniekształca dane o faktycznej wysokości dochodów firm w województwach. Prof. Piotr Gliński zaznaczył, że przedstawione dane – opierające się na informacjach Urzędów Skarbowych – są mylące o tyle, że nie uwzględniają faktycznych kosztów życia między regionami, zakresu dochodów nieformalnych i dochodów zagranicznych. Na kwestie metodologiczne i wątpliwości związane z przedstawionym materiałem zwróciła też uwagę prof. Elżbieta Tarkowska - oficjalne informacje o wielkości podatków nie są wiarygodną podstawą szacowania wysokości dochodów.

Prof. Władysław Jacher zauważył, że część informacji przedstawionych w referacie daje się podważyć na podstawie nowszych badań – szczególnie dotyczących Śląska. Prof. Kazimierz Frieske zwrócił uwagę na słabość prezentacji polegającą na braku definicji używanych wskaźników i pojęć.

Ad.5.

Przewodniczący Komitetu, prof. Andrzej Kojder, poinformował, że zgodnie z decyzją Komitetu zwrócił się do kilkunastu osób z propozycją współdziałania w publikacji. W rezultacie lista autorów obejmuje 25 osób, ale ostatecznie może okazać się krótsza. Przewodniczący przedstawił zebranym konspekt tomu. Zaproponował także organizację spotkania autorów, na którym zaprezentowane zostałyby wstępne wersje tekstów.

Profesorowie Marek Ziółkowski i Jolanta Kulpińska zwrócili uwagę na konieczność szerszego potraktowania problematyki zmian w strukturze społecznej w ogóle, a zróżnicowania dochodowego i ubóstwa w szczególności. Prof. Władysław Jacher z kolei przypomniał, że pamiętać należy o problematyce mniejszości narodowych.

Prof. Janusz Mucha zaproponował, żeby każdy z autorów nadesłał abstrakt swojego tekstu – do końca czerwca 2005. Propozycja została przez zebranych zaakceptowana.

Ad.6.

Przewodniczący przypomniał o konieczności przeprowadzenia wyborów do Komitetu kolejnej kadencji. Wiąże się to z potrzebą uaktualnienia listy osób, które tak do głosowania, jak i do kandydowania uprawnione są. Sekretarz Komitetu organizacją wyborów zajmie się na początku 2006 roku.

Komitet otrzymał 8000 PLN na działalność statutową z zastrzeżeniem, że środki nie mogą być przeznaczone na sfinansowanie pobytu w Polsce gości zagranicznych, na koszty publikacji konferencyjnych i na udział w konferencjach. O ile to będzie możliwe, środki te będą wykorzystane na publikację ekspertyzy „Jedna Polska. Nowe wymiary społecznych zróżnicowań”.

Termin kolejnego zebrania ustalono na 19 października 2005.